

1949 CENEVRE SÖZLEŞMELERİ

Yazan:

Profesör Zeki Mesud Alkan

İnsanlık şeref ve haysiyetinin ve haklarının korunması bakımından, iki tarihin, beşer tarihinde mühim birer mevki alacağına şüphe yoktur. Bunlardan biri 10 Aralık 1948 tarihidir ki İnsan Hakları Cihanşümûl Beyannamesinin Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulu tarafından kabul edildiği güne rastlar. Diğeri de 1919 Cenevre Sözleşmeleri denilen, ve harp sırasında, harp felâketlerine herhangi bir şekilde maruz kalan insanların, şeref ve haysiyetlerinin, ve haklarının korunmasını sağlayan dört mühim Milletlerarası antlaşmanın Cenevre diplomatik konferansı tarafından kabul olunduğu 12 Ağustos 1949 tarihidir.

Dünya siyasi durumunun karışık ve endişeli bir devrinde meydana getirilen Cenevre sözleşmelerinden birincisi, kara silâhlı kuvvetlerine mensup yaralı ve hastaların durumlarının islâhına, ikincisi, deniz silâhlı kuvvetlerine mensup yaralı ve hastaların durumlarının islâhına, üçüncüsü, harp esirlerine yapılacak muameleye, dördüncüsü, harp esnasında sivil şahısların himayesine dair hükümleri ihtiva etmektedir.

1 — Cenevre sözleşmelerinin tarihçesi:

İnsanlar arasında yapılan harp, muharip olsun veya olmasın, onları bir takım felâketlere maruz bırakır. Muharipler hastalanırlar, yaralanırlar ve harp esiri olarak düşmanın eline geçerler. Harp esnasındaki işgaller dolayısıyla, sivil ahali, düşman devletin nüfuz ve idaresine tâbi olmak zorunda kalırlar, vatani duygularına muhalif hareketlere pasif bir şekilde seyirci kalmak durumuna düşerler. Maddi zararlara, manevî ıztıraplara duçar olurlar.

Harp yapanların ve yapmayanların bu türlü durumlarda uğradıkları felâket ve ıztırapları hafifletmek ve onların insanlık şeref ve haysiyetlerini korumak maksadıyla, Milletlerarası alanda tedbirler alınması ve harp hukukunun böylece daha müttekâmil ve insanî bir şekle sokulması ötedenberi, milletlerce gerçekleşmesi istenilen bir gaye sayılmakta idi. İlk önce, İsviçre hükûmetinin teğebbüsü ile 1864 senesinde Cenevrede milletlerarası bir konfrans aktedilerek, harp meydanlarında yaralananlara ve onlara yapılacak sıhhi yardımlara ait bir sözleşme imzalandı." Ce-

nevre sözleşmesi" denilen bu anlaşmaya sonradan bütün dünya devletleri iştirâk etti. Aynı tarihte Cenevre'de Milletlerarası kızılhaç müessesesi de kuruldu.

Cenevre sözleşmesinin tatbikatı sırasında görülmüş olan boşlukları doldurmak ve tecrübelerin lüzum gösterdiği tadilleri yapmak maksadile gene İsviçre Hükûmetinin teşebbüsü üzerine 1906 da yeni bir diplomatik konferans toplandı. Bu konferans sonunda ve 6 Temmuz 1906 da imzalanmış sözleşme, eski sözleşmenin yerine geçti.

1929 da Cenevrede toplanan üçüncü bir diplomatik konferans, 1906 sözleşmesinde yeni şartların gerektirdiği tâdil ve islâhları yaptı. İkinci cihan harbi, bu sözleşmenin de islâh ve tâdile mühtaç olduğunu meydana koymuş bulunduğundan, daha önce başlamış olan hazırlıkların tamamlanması üzerine, tekrar İsviçre Hükûmetinin teşebbüsü ile, Cenevrede yeni bir diplomatik konferans toplandı 21 Nisan 1949 da çalışmalarına başlıyan konferans, 12 Ağustos 1949 da yukarıda işaret ettiğimiz dört sözleşmenin imzalanması ile, ve tam bir başarı ile sona erdi.

9 Aralık 1949 da bütün dünya devletleri tarafından imzalanmış bulunan ve iki tasdik vesikasının tevdiinden altı ay sonra yürürlüğe girecek olan Cenevre sözleşmeleri, bugünkü harp hukukunun temellerini teşkil etmektedirler. İnsanlık için de harp ihtimali devam ettiği müddetçe, bu sözleşmelerin ehemmiyetlerini muhafaza edeceklerine ve felâketli devirlerde insanlar için, bir ümit ve teselli kaynağı olacaklarına şüphe yoktur.

2 — Harp felâketzedelerinin durumlarını islâh teşebbüsleri:

Bütün tarih boyunca, harp yaralılarının, harp esirlerinin, ve işgal altındaki sivil ahalinin akıbetleri çok feci olmuştur. Eski zamanlarda, yaralılar umumiyetle harp meydanlarında bırakılır, henüz ölmeyenler, öldürülür ve harp esirleri de ellerine düştükleri muhariplerin malı sayılırdı. Onlara hiç bir hak tanınmaz, ve insanlık sıfatlarına hürmet gösterilmezdi. Yeni zamanlarda da vaziyet memnunluk verici bir manzara arz etmekten uzaktı.

İnsan haklarının, sulh devrinde bile tanınmadığı zamanlarda harp esnasında düşmanlara karşı insafî hareket ve muamelelere intizar edilemezdi. Harp felâketzedelerine karşı daha insani hareketlerde bulunulması fikirleri ancak 18. asır sonlarında belirmeğe başladı.

1789 Büyük Fransız ihtilâli, harp esirleri ve yaralıları hakkında bazı insani kaideler kabul etti. 4 Mayıs 1792 de Fransız Millî Meclisi şu esasları kararlaştırdı:

Harp esirleri, Fransız milletinin himayesi altındadır. Harp esirlerine yapılacak kötü muameleler, hareketler, bir Fransız vatandaşa yapılmış gibi cezalandırılacaktır. Harp esirleri, cephe gerisine nakil edilecek kendilerine derecelerine göre, Fransız ordusu mensuplarının sulh zamanındaki aynı dereceler maaşlarına muadil para ödenecektir. Ayrıca,, Fransızların haiz buldukları medeni haklardan da faydalanacaklardır.

Bu tarihten sonra daha iki kararname ile harp esirleri, yaralı ve hastaların Fransız askerleri gibi hastanelerde tedavisi sağlanıyor, esir mübadelesinde de ilkönce adama mukabil adam, dereceye mukabil derece prensibi kabul olunuyordu. Fransız ihtilâlinin bu esasları harbin insanileştirilmesi bakımından daha sonraki zamanlarda yapılan teşebbüsler için, bir başlangıç, bir hareket noktası teşkil etmiştir. (1)

Millî plânda başlayan bu teşebbüsler 1864 Cenevre sözleşmesiyle Milletlerarası plâna geçti. Bu sözleşme seyyar ve sabit askeri hastahaneler ile personelinin tarafsızlığını kabul etti. Bütün muharipler onları himaye etmekle mükelleftirler. Sözleşme aynı zamanda bunlar için farik bir alâmet vücude getirdi.

İsviçre'ye bir cemile olmak üzere, İsviçre Bayrağının rengi tahvil edilmiş şeklini, yani beyaz zemin üzerine kırmızı haçlı bir bayrak kabul etti. (2)

1906 Cenevre sözleşmesi bütün muhariplere, tâbiyet ve milliyet farkı gözetmeksizin, yaralı askerleri, hastaları, sabit ve seyyar sıhhat servislerini, ve yaralıları, hastaları toplamak hizmetinde bulunan personeli himaye etmek mükellefiyetini yükledi.

Birinci Cenevre sözleşmesi, harbi insanileştirmek bakımından başka teşebbüslere de yol açmış oluyordu. bunlardan biri 1868 Petresburg beyannamesidir ki, bazı kurşun ve mermilerin kullanılmasını yasak ediyordu. Diğerleri de, 1874 to toplanan Brüksel konferansınca kabul olunan ve harp esirleri, gayri muharipler, yaralıları, tarafsızlar nezdinde enterne edilen muharipler, ve tedavi olunan yaralıları hakkında hükümleri ihtiva eden sözleşme projesi idi.

Bunlardan sonra 1899 ve 1907 Lahey sulh konferansları da aynı konularda mühim kaideler tesis ettiler. Sözleşmelerde Lahey prensiple-

1) Stevan Tchirkovitch, Revue générale de droit international public, No:1, Ocak -Mart 1950.

2) 1907 ve 1911 tarihlerinde Türkiye ile İsviçre arasında taati edilen notalar neticesinde Türkiyenin kızıl haç yerine Kızılay bayrağını kullanmasına müsaade edilmiştir. Daha sonra bütün müsülman memleketlere aynı müsaade bahşedilmiştir.

rinin, "insanlığın menfaatlerine, kanunlarına ve amme vicdanının isteklerine" hizmet arzusundan mülhem olduğu ifade ediliyordu. Kara harbinin adet ve kanunlarına dair olan Lahey sözleşmesi, bütün muhariplere şu kaidelere riayet etmek mecburiyetini yükliyordu: Harp esirlerine insanca muamele etmek, aile haklarına ve şerefine, fertlerin hayatına, hususî mülkiyete, dinî kanaatlere hürmet eylemek, yağma yapmamak, şahsî suçlar dolayısıyla ahaliye müsterek cezalar tatbik etmemek.

Ancak iki cihan harbi de bu esasların kifayetsizliğini ispat etmiş olduğundan gerek harp esirlerine, harp yaralılarına ve hastalarına ve gerek sivil eşhasın himayesine dair kaideleri yeniden tâdil ve ıslâh etmek zarureti baş göstermişti.

Milletlerarası kızılhaç müessesesinin uzun hazırlıklarından sonra İsviçre hükümetinin daveti ile toplanıp 63 devleti temsil ettiği 1949 Cenevre konferansı şu sözleşmeleri tâdil ve ıslâh etmek gayesini güdüyordu.

a) Kara harbinde yaralıların ve hastaların durumunun ıslâhına dair 27 Temmuz 1929 tarihli Cenevre sözleşmesi.

b) 1906 Cenevre sözleşmesi prensiplerinin deniz harbine tatbikine dair 18 Ekim 1907 tarihli onuncu Lahey sözleşmesi.

c) Harp esirlerine yapılacak muamele hakkındaki 27 Temmuz 1929 tarihli Cenevre sözleşmesi. Bunlardan başka harp zamanında sivil şahısların himayesine dair yeni bir sözleşme yapılması da konferans gündeminde yer almıştı.

Konferans müzakereleri sonunda 12 Ağustos 1949 da kabul olunan yukarıda andığımız dört sözleşmeden üçü eski sözleşmelerin metinlerine istinadetmekle beraber, bir çok yenilikler de vücade getirmişlerdir. Harp esnasında sivillerin himayesine ait kaidelerin mevcut bulunmaması, son harpte pek feci neticeler doğurmuştu.. Bu hususta da yeni bir sözleşme akdine ihtiyaç vardı ki, dördüncü Cenevre sözleşmesi ile bu ihtiyaç ta tatmin olunmuştur.

3 — Dört sözleşme için müsterek olan hükümler:

1949 Cenevre diplomatik konferansı bir yenilik yaparak, o zamana kadar tekemmül etmemiş olan ve dağınık bir vaziyette bulunan umumî mahiyetteki hükümleri bir araya getirmiş ve geliştirmiştir. Bunlar dört sözleşmenin her birinde hemen aynı olup üç kısma ayrılırlar: 1 — Umumî hükümler, 2 — Suçların cezalandırılması, 3 — Nihai hükümler.

Umumî hükümler, sözleşmelerin tatbik şartlarını tesbit ettiklerinden dolayı büyük ehemmiyeti olan ve her sözleşmenin başında bulunan

ayni mealdeki maddelerin ihtiva eylediği esaslardır. Bu maddelerin sözleşmelere gösterilecek riayetten, milletlerarası bir harp ve işgal vukuunda ve dahili harp esnasında nasıl tatbik olunacaklarından bahsetmektedir. Bundan sonra tatbik müddetine, âkit tarafların yapacakları hususi anlaşmalar himaye gören eşhasın haklarının kesin mahiyetine, himaye rolünü yüklenen devletlerin rolüne, Milletlerarası kıvılcık komitesinin faaliyetlerine, âkitler arasında çıkacak anlaşmazlıkların haline ait hükümler gelmektedir.

Ehemmiyetlerine binaen umumi hükümleri ihtiva eden bu maddelerin aynen derci faydalı görülmüştür.

Madde 1

Sözleşmeye riayet

Yüksek akit taraflar işbu sözleşmeye her ahvalde riayet etmeği ve ona riayeti sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 2

Sözleşmenin tatbiki

Barış devrinde yürürlüğe girecek hükümler haricinde, işbu sözleşme, ilân edilmiş bir harp vukuunda veya yüksek Akit taraflardan iki veya daha fazlası arasında çıkan her hangi silâhlı bir anlaşmazlıkta (bunlardan biri tarafından harp hali kabul edilmemiş olsa dahi) tatbik edilecektir.

Sözleşme, yüksek akit taraflardan birinin arazisinin tamamına veya bir kısmına vukubulacak bütün işgal hallerine de (bu işgal hiç bir askeri mukavemetle karşılaşmamış da olsa) tatbik edilecektir. Şayet anlaşmazlıkta taraf olanlardan biri işbu sözleşmede taraf değilse sözleşmeye taraf olan devletler yekdiğerleri ile olan münasebetlerinde yine de onunla bağlı kalacaklardır. Bundan maada sözü geçen devlet sözleşmenin hükümlerini kabul ve tatbik ederse yine bağlı olacaklardır.

Madde 3

Milletlerarası mahiyette olmayan anlaşmazlıklar

Milletlerarası bir mahiyet arzermeyen ve akit taraflardan birinin arazisi üzerinde zuhur eden bir silâhlı ihtilâf vukuunda anlaşmazlıkta taraf bulunanların her biri asgari şu hükümleri tatbik ile mükelleftir:

1) Muhasamata doğrudan doğruya iştirak etmeyen eşhas ile silâhlı kuvvetlerin silâhını terketmiş olan üyeleri ve hastalık, yaralanma, tutulma veya herhangi diğerk bir sebeple savaş dışı edilmiş şahıslar ve ırk, renk, din veya iman, cins, doğuş veya servet veya herhangi bir kıstas

gibi gayri müsaait bir tefrika tabi olmadan bütün ahvalde insanca muamele göreceklendir.

Bu cümleden olmak üzere her zaman ve her yerde yukarıda bahsi geçen eşhas hakkında şu hususlar yasak edilmiştir:

a) Hayata ve vücuda tevehh edilmiş tecavüzler, ezcümle bütün şekilleri ile katil, sakat bırakma, zalimane muameleler, işkence, eziyetler.

b) Rehine alınması,

c) Şahısların haysiyetine tecavüzler, ezcümle utandırıcı ve alçaltıcı muameleler.

d) Medeni milletlerce vücutları elzem addedilen adli teminata malik ve nizami bir şekilde kurulmuş bir mahkemece muhakeme safhasına başvurulmadan verilen mahkûmiyet hükümleri ve infaz edilen cezalar.

2) Yaralı ve hastalar toplanıp tedavi edileceklerdir.

Milletlerarası kızılhaç komitesi gibi tarafsız bir insani teşekkül anlaşmazlıkta taraf olanlara hizmetlerini arzedebilir. Diğer taraftan anlaşmazlığa taraf olanlar hususi anlaşmalar yolu ile işbu sözleşme hükümlerinin tamamını veya bir kısmını yürürlüğe koyabilirler. Bu hükümlerin tatbikatının anlaşmazlıkta taraf olanların hukuki statüsü üzerinde tesiri olmayacaktır.

Madde 4

Tarafsız devletler tarafından tatbik

Tarafsız devletler, arazilerine kabul veya enterne edilecek yaralı ve hastalara ve ihtilafda taraf bulunanların silâhlı kuvvetlerine mensup olan sihhî ve dinî personel üyelerine ve toplanan ölümlere işbu sözleşmenin hükümlerini kıyasen tatbik edeceklerdir.

Madde 5

Tatbikin müddeti

Hasım tarafın eline düşmüş olan himaye gören eşhas hakkında işbu sözleşme, onların memleketlerine kat'i olarak yollanmaları anına kadar tatbik edilecektir.

Madde 6

Hususi anlaşmalar

10, 15, 23, 28, 31, 36, 37 ve 52. maddelerde sarahaten derpiş edilen anlaşmalar dışında, yüksek akit taraflar hususi olarak halletmeği münasip gördükleri her mesele hakkında sair hususi anlaşmalar aktedebilirler.

Hiçbir hususi anlaşma hasta ve yaralıların ve dinî ve sihhî personel üyelerinin sözleşme ile nizama bağlanmış durumlarına halel getiremez ve bu sözleşmenin onlara tanıdığı hakları tahdit edemez.

Yaralı ve hastalar ve sıhhi ve dini personel üyeleri, hiç bir halde anlaşmalarda aksine sarıh hükümler mevcut olduğu veya anlaşmazlıkta taraf bulunanların biri veya diğeri tarafından daha müsait tedbirler itihaz edildiği haller müstesna olmak üzere, sözleşme on'ara tatbik edilebildiği müddetçe, anlaşmalardan istifade ederler. (3).

Madde 7

Haklardan vazgeçilememesi

Yaralı ve hastalar ve sıhhi ve dini personel üyeleri hiç bir halde işbu sözleşmenin ve gerektiği takdirde bir önceki maddede işaret olunan hususî anlaşmaların kendilerine temin etmiş oldukları haklardan kısmen veya tamamen feragat edemezler.

Madde 8

Koruyucu devletler

İşbu sözleşme anlaşmazlıkta taraf bulunanların menfaatlerini korumakla vazifeli koruyucu devletlerin yardımı ile ve onların kontrolü altında tatbik edilecektir. Bu maksatla koruyucu devletler, kendi diplomasi veya konsolosluk personelleri dışında kendi tebalarından veya sair tarafsız devlet tebalarından delegeler tayin edebilirler. Bu delegeler, yanında vazife görecekleri devletin agremasına tabidirler.

Anlaşmazlıkta taraf olanlar koruyucu devletlerin temsilci veya delegelerinin görevlerini mümkün olduğu kadar geniş nisbette kolaylaştıracaklardır. Koruyucu Devletlerin temsilci veya delegelerinin bu sözleşmede tesbit edilmiş olan (misyon) larının hududunu hiçbir veçhile aşmamaları lâzımdır, ezcümle yanında vazife gördükleri devletin emniyetinin gerektirdiği sair hususları nazarı itibara alacaklardır. Faaliyetlerine istisnai ve geçici bir tahdidi ancak âmir mahiyeteki askerî lüzum gerektirebilir.

Madde 9

Kızılhaç milletlerarası komitesinin faaliyeti

İşbu sözleşmenin hükümleri Milletlerarası kızılhaç komitesinin ve herhangi diğ er tarafsız insanî teşkilâtın yaralı ve hastaları sıhhi ve di-

(3) Her sözleşmenin Umumi Hükümleri aynı olmakla beraber maddeler içinde sözleşmenin diğ er maddelerine yapılan atıflarda madde no.ları değişmektedir. Örnek olarak verdiğimiz Umumi Hükümler 1. Cenevre sözleşmesine, yani Kara Silâhlı Kuvvetlerine mensup yaralı ve hastaların durumlarının islahına taallük eden sözleşmeye aittir. 6. maddede geçen sair madde numaraları da bittabi bu sözleşmeye atıfta bulunmaktadır.

ni personel üyelerini himayesine ve anlaşmazlıkta ilgili tarafların rızası alınmak şartıyla onlara yapacakları yardım bakımından insani faaliyetlerine engel teşkil etmez.

Madde 10

Koruyucu devletlerin yedekleri

Yüksek akit taraflar, işbu sözleşme ile koruyucu devletlere yüklenmiş vazifeleri bitaraflık ve müessiriyet garantilerini haiz bir teşekküle tevdi etmek hususunda her zaman anlaşabilirler. Şayet yaralılar ve hastalar ve dini ve sıhhi personel üyeleri sebebi ne olursa olsun koruyucu devletin veya I. fıkra gereğince vazifelenendirilmiş bir teşekkülün faaliyettinden istifade etmiyor veya artık etmemekte iseler onları mevkuf bulunduran devlet ya tarafsız bir devletten yahut mümasil bir teşekkülden anlaşmazlığa taraf olanlarca seçilen koruyucu devletlere işbu sözleşme gereğince terettüp eden vazifeleri yüklenmelerini istemelidir.

Şayet bu yoldan bir himaye temin edilemezse onları mevkuf bulunduran devlet kızılhaç milletlerarası komitesi nevinden bir insani teşekkülden işbu sözleşme gereğince koruyucu devletlere düşen vazifeleri yüklenmesini istemeli veya bu maddedeki hükümler mahfuz kalmak üzere böyle bir teşekkülden sadır olacak hizmet taleplerini kabul etmelidir.

Yukarıda işaret olunan gayeleri tahakkuk ettirmek üzere hizmet arzeden veya ilgili devlet tarafından davet olunan her teşekkül ve tarafsız her devlet faaliyette bulunurken işbu sözleşme ile himaye edilen eşhasın idaresi altında buldukları anlaşmazlıkta taraf devlete karşı mesuliyetlerini müdrük olacak ve mevzubahis meseleleri halletmede gerekli kabiliyeti gösterecek ve vazifesini tarafsızlıkla ifa edecektir. Devletler arasında yapılan bir hususî anlaşma şayet bu devletlerden birinin diğer devlete veya onun müttefiklerine karşı askeri hadiseler ve ezcümle arazisinin tamamı veya ehemmiyetli bir kısmı işgal edilmiş olması dolayısıyla müzakere serbestisi tahdide uğramış ise, bu anlaşma ile yukardaki hükümler ihlâl edilmeyecektir. İşbu sözleşmede koruyucu devletin her bahis mevzuu edilginde bu ifade onun yerini tutan teşekküller için de caridir.

Madde 11

Uzlaştırma usulü

Himaye edilen eşhasın menfaati icabı sayılan her ahvalde ve ezcümle anlaşmazlıkta taraf bulunanlar arasında işbu sözleşmenin tatbiki ve tefsiri hususunda çıkacak ihtilâf halinde koruyucu devletler bu ihtilâfı halletmek üzere dostane teşebbüste bulunacaklardır. Bu maksat-

la koruyucu devletlerden her biri taraflardan birinin daveti veya kendiliklerinden, anlaşmazlıkta taraf bulunanlara, temsilcilerinin, ve bilhassa yaralı ve hastaların ve sıhhi ve dinî personel üyelerinin idaresile mükellef otoritelerinin münasip bir surette seçilmiş tarafsız bir arazi üzerinde toplanmalarını teklif edebileceklerdir. Anlaşmazlıkta taraf olanlar kendilerine bu yönden yapılacak bir teklifi nazarı itibare alacaklardır.

Koruyucu devletler gerektiği takdirde tarafsız bir devlete mensup bir şahsın veya Kızılhaç Milletlerarası Komitesi tarafından delege olarak gönderilen bir şahsın bu toplantıda bulunmasını anlaşmazlıkta taraf bulunanların kabullerine arzedeceklerdir.

Suçların cezalandırılmasına ait müşterek hükümler, dört sözleşmenin, muhtelif maddelerinde yer almışlardır. Sözleşme projelerini incelemek üzere 1948 de Stokholm'de toplanan on yedinci Milletlerarası Kızılhaç Konferansı, bu konuda tesbit olunan hükümleri noksan görerek çalışmalara devam edilmesi vazifesini Kızılhaç Komitesine tevdi etmişti. Komite Milletlerarası şöhreti haiz mütehassısların fikirlerini aldıkdan sonra, tesbit ettiği esasları Cenevre diplomatik konferansına göndermiş ve bunlar müzakerelere esas teşkil etmiştir.

Her sözleşmenin bu konuya ait maddelerinde suçların ve bilhassa "ağır suç"ların cezai müeyyidesi tayin ve tarif edilmektedir. Bu hükümlerin "harp suçları" bahsinde devletler hukukunun gelişmesine yardım edeceği şüphesizdir. Bu gün harp suçlarından çok bahsedilmekte olmasına rağmen, onun henüz umumiyetle kabul edilmiş bir hukukî tarifi yapılamamıştır.

Ceza müeyyidesi hakkındaki müşterek hüküm, birinci sözleşmenin 49 uncu maddesinde şöyle tesbit edilmiştir: Akitler, 50 nci maddede tarif edilen ağır suçları işliyenler veya işlenilmesini emredenler hakkında tatbik olunacak ceza müeyyidelerini tesbit için gerekli teşrii tedbirleri almayı taahhüt ederler. Her akit, bu suçları işliyen veya işletilmesi için emir veren kimseleri aramak ve tabiiyetleri ne olursa olsun mahkemelerine sevk etmek ile mükelleftir. Başka akit devletçe aynı suçlar dolayısıyla takip edildiği kâfi deliller ile anlaşılan şahısları, tercih ederse, kendi mevzuatı şartlarına göre, ona teslim edebilir. Her halde sanıklar, serbest müdafaa hakkında ve diğer usul teminatından faydalanacaklardır.

50 nci maddeye göre ağır suçlar şunlardır: Sözleşmenin himaye ettiği şahıslara ve mallara karşı işlenen suçlar: Kasten adam öldürme, işkence, veya gayrı insani muameleler (bunlara biyolojik tecrübeler dahildir) Kasten büyük ıztıraplara sebebiyet veren fiiller, sıhhat ve vü-

cut bütünlüğüne ağır tecavüzler, askeri zaruretlerin icabı olmaksızın, geniş bir ölçüde yapılan keyfi mal tahripleri, ve zaptları.

Cenevre sözleşmeleri bu suçların cezai müeyyidelerini, enternasyonal sahada değil, millî plânda sağlamak usulü ile iktifa etmiştir. Milletlerarası bir ceza mahkemesinin tesisi son zamanlarda mevzu bahis edilmiş, ve hatta Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu bunun teşkilinin mümkün ve arzuya şayan olduğunu kararlaştırmış ise de devletlerce kabul edilmiş müsbet bir esas henüz mevcut değildir. Milletlerarası durumun bugünkü vaziyetinde enternasyonal bir mahkemenin kolayca kurulabileceği de ümit olunmaktadır. Onun için Cenevre sözleşmeleri cezalandırma işini millî mahkemelere bırakmıştır. Akitlerin bir suçluyu isterlerse, diğer bir akide teslim edebileceklerine dair olan hükümün tatbik sahası bulacağıda çok şüphelidir. Çünkü bu hüküm tebaanın iade olunmayacağı hakkındaki prensip ile tezat halinde bulunmaktadır. Sözleşmelerin nihai hükümler mahiyetindeki müşterek maddeleri de imza ve tasdiğe, sözleşmelerin yürürlüğe girmesine, ve sözleşmelere taraf olma usullerine taallük eden diplomatik şartları ihtiva etmektedir.

4 — Kara ordularına mensup yaralı ve hastaların durumlarının islahına dair birinci Cenevre sözleşmesi:

Bu sözleşme de, daha evvelki Cenevre sözleşmelerinin mülhem olduğu temel prensiplerden hareket etmektedir. Müdafaadan mahrum kalan yaralı veya hasta askerler, hürmet görecektir ve tabiiyet farkı gözetmeksizin tedavi edileceklerdir. Bunlara yardımda bulunan personel, onları barındıran binalar, onlara tahsis edilen malzeme de korunacaktır. Beyaz zemin üzerindeki kırmızıhaç işareti bu himayenin sembolü olacaktır.

Sözleşme 67 maddeden mürekkep olup muhtelif fasıllara ayrılmıştır. Biz burada ancak sözleşmenin kara orduları yaralı ve hastalarına sağlanan himayeden bahseden 12 nci maddesi ile, himaye gören eşhası tesbit eyleyen 13 üncü maddesini aynen derc etmekle iktifa edeceğiz. Çünkü bu iki madde, birinci sözleşmenin özünü ve konusunu iyice belirtmektedir.

Madde 12 — Bir sonraki maddede bahis mevzuu edilen ve yaralı veya hasta bulunan kara ordusu mensupları ve sair şahıslar her durumda himaye ve hürmet görecektir. Kendilerini emri altında bulunduracak hasım taraf cins, ırk, milliyet, din, siyasi kanaat veya benzer kıstaslarda fark gözetmeksizin onlara insanca muamele edecek ve onları tedavi edecektir. Hayatlarına ve şahıslarına tecavüz kesin olarak yasaktır: ezcümle hayatlarını sona erdirmek, itlâf etmek, işkenceye ma-

ruz bırakmak, üzerlerinde biyolojik tecrübelerde bulunmak, kasten tıbbi yardımdan veya tedaviden mahrum bırakmak, veya sari hastalıklara maruz kalacak şekilde tedbirler almak yasaktır.

Tedavi sırasında bir tercihin yapılması ancak müstacel tıbbi zaruretlere dayanır. Kadınlara cinslerine has hususî ihtimamlar dairesinde muamele edilecektir. Yaralıların ve hastalarını muhasım tarafa terketmek mecburiyetinde kalan taraf onların tedavisine yardım etmek maksadile askeri zaruretlerin müsaadesi nisbetinde, bir kısım sıhhi personeli, ve malzemesini onlarla beraber bırakacaktır.

Madde 13 — (Himaye gören eşhas)

İşbu sözleşme şu kategorilere mensup yaralı ve hastalara tatbik edilecektir:

1 — Anlaşmazlıkta taraf bulunanın silâhlı kuvvetlerine mensup olanlar ve bu silâhlı kuvvetlere mensup milis ve gönüllüler:

2 — Sair milisler ve gönüllü kıt'alar üyeleri. Bunlara anlaşmazlıkta taraf bulunana mensup ve kendi arazilerinin (bu arazi işgal edilmiş olsa dahi) dahilinde veya haricinde faaliyette bulunan teşkilâtlanmış mukavemet hareketleri de dahildir. Ancak bu milislerin veya gönüllülerin ve teşkilâtlanmış mukavemet hareketlerinin aşağıdaki şartları havi bulunmaları gerekmektedir:

a) Başlarında madûnları hakkında mesuliyet yüklenecek bir şahsın bulunması;

b) Uzaktan tanınabilecek sabit bir belirtici işarete malik olmak;

c) Silâhları belirli bir şekilde taşımak;

d) Harekette bulunurken harp kanun ve âdatına uygun davranmak;

3 — Bir hükümete veya kendilerini mevkufl bulunduran devletçe tanınmamış bir otoriteye tâbi olduklarını öne süren nizami ordu kuvvetleri üyeleri,

4 — Refakatinde buldukları silâhlı kuvvetlerin iznini almış olmaları şartile askerlerin iyi -durumu ile muvazzaf servislerin veya iş kıtalarının üyeleri, ordu müteahhitleri, harp muhabirleri, askeri tayyareler mürettebatının sivil üyeleri gibi doğrudan doğruya silâhlı kuvvetlere mensup olmamakla beraber onları takip eden şahıslar,

5 — Deniz ticaret filosunun kaptan kılavuz ve tayfaları da dahil olmak üzere gemi mürettebatı ve devletlerarası hukukun sair hükümlerine tevfiқан daha müsait bir muameleye mazhar olmayan anlaşmazlıkta taraf bulunanların sivil havacılık mürettebatı,

6 — Düşmanın yaklaşması üzerine nizami ordu halinde teşekkül etmeğe vakit kalmadan istilâ ordusu ile çarpışmak üzere kendiliğinden si-

lâha müracaat eden isgâl edilmemiş bir arazi ahali (bu silâhları belirli bir şekilde taşımaları harp kanun ve adetlerine riayet etmeleri şartile),

5 — Deniz kuvvetlerine mensup hasta, yaralı ve kazazedelerin durumunun islâhına dair ikinci Cenevre sözleşmesi:

1868 tarihinde Cenevre'de toplanmış olan diplomatik konferans, 1864 Cenevre sözleşmesi prensiplerinin deniz harbine tatbikini sağlamak maksadile bir sözleşme hazırlamıştı. Bu sözleşme tasdik olunmamakla beraber sonradan bu konuya ait Lahey sözleşmelerine esas teşkil etmiştir. 1907 tarihli onuncu Lahey sözleşmesi 47 devlet tarafından tasdik olunarak tatbik mevkiine geçti. Ancak harp metodlarında vukubulan gelişmeler ve bilhassa birinci Cenevre sözleşmesinin 1929 da gözden geçirilmiş olması keyfiyeti onuncu Lahey sözleşmesinin tâdil ve islâhını gerektirmekte idi. Son harbin tecrübelerinden de faydalanılarak meydana getirilen yeni bir sözleşme projesi 1949 da toplanan diplomatik konferansın çalışmalarına esas teşkil etmiş ve neticede deniz kuvvetlerine mensup hasta, yaralı ve kazazedelerin durumunun islâhına dair ikinci Cenevre sözleşmesi vücut bularak kabul olunmuştur.

Deniz sözleşmesi denilen bu vesika, kara silâhlı kuvvetlerine mensup yaralı ve hastaların durumunu islâh hakkındaki birinci Cenevre sözleşmesinin bir devamı olup hükümlerini deniz harbine teşmil ve tatbik etmektedir. Onuncu Lahey sözleşmesi yirmi yedi maddeyi ihtiva ettiği halde, yeni Cenevre sözleşmesinin 63 maddeden mürekkep olmasının başlıca sebebi şudur: Yeni metin, deniz sözleşmesinin mevzularını "kara" sözleşmesinin mevzularına tam müvazi olarak tesbit etmiştir. 1907 de sırf deniz harbine müteallik himaye hükümlerine yer verilmiş olduğu halde 1949 sözleşmesi başlı başına bir bütün teşkil etmektedir.

Sözleşmeden istifade edecek kimseleri tâyin eden 13 üncü madde, birinci sözleşmenin 13 üncü maddesinin tamamiyle aynıdır. Bu madde himaye görececek kimseler arasına ticaret gemileri mürettebatını da idhal etmiş bulunmaktadır. Fakat bunlar devletler hukukunun başka hükümleri dolayısıyla, daha imtiyazlı bir şekilde muameleye tâbi tutulmayacaklardır. Himayenin bu genişletilmesi ahdî hukukta yeni olmakla beraber, umumiyetle takibedilmekte olan tatbikata uygundur.

Himayenin mahiyetini tesbit eden 12 inci maddede, birinci sözleşmenin 12 inci maddesinin aynı olduğundan bunların tekrarına lüzum kalmamıştır. Yukarıda zikrettiğimiz maddelere müracaat suretiyle, deniz kuvvetlerine mensup yaralı, hasta ve kazazedelerin kimler olduğu ve ne gibi himayelerden faydalanacakları anlaşılır.

6 — Harp esirlerine yapılacak muameleye dair üçüncü Cenevre Sözleşmesi:

Harp esirlerine edilecek muamele hakkındaki 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi eklerinden başka 143 maddeyi ihtiva etmektedir. Aynı konuya ait 1929 sözleşmesi 97 ve 1907 Lahey dördüncü sözleşmesinin harp esirlerine müteallik faslı 17 maddeden mürekkepti. Bu artış "esaret" ile ifade edilen hususun modern harpte kazanmış olduğu ehemmiyet ve vüs'ati gösterdiği gibi aynı zamanda Cenevre'de toplanan ve Milletlerarası camianın bütününi temsil eden konferansın, esareti, insanî düşüncelerden mülhem Devletler Hukukunun hâkimiyeti altına almak arzusunu da belirtmektedir. Vakıa arzu yeni değildir. Tabii hukukun tesiri altında ve bilhassa on dokuzuncu asır boyunca insanî mülâhazaların gelişmesi neticesinde, harp esirinin bir mücrim olmayıp mücadeleye iştirâk edemiyen bir düşman olduğu ve muhasematın sonunda kendisinin serbest bırakılması, mevkuf bulunduğu müddetçe hürmet görmesi ve insanca muameleye tâbi tutulması yolundaki arzular ötedenberi medenî âlem içinde sezilmekte idi. Bunlar Milletlerarası muhtelif sözleşmelerde ifadelerini bulmuş ve 1929 Cenevre sözleşmesi, bu husustaki gelişmenin son merhalesini teşkil etmişti. Ancak hayat ve bilhassa harp şartlarında o tarihtenberi vukua gelen değişiklikler ve geçirilen tecrübeler, bu sözleşmenin de bir çok noktalarda kifayetsiz bulunduğunu göstermiş ve yeni bir sözleşme aktini zarurî kılmıştı. Hususiyle yakalandıkları zaman harp esiri sıfatını iddia etmek istiyen şahısların çevresini genişletmek, bu sıfatı, teslim olan orduların bütün uzuvlarına tanımak ve muayyen bir anda esirlerin keyfi olarak bu sıfattan mahrum bırakılmalarını önlemek gerekmekte idi. Aynı zamanda esirlerin çalışmalarının, gördükleri yardımların, haklarında açılan dâvaların iktisap etmiş olduğu ehemmiyet gözönünde tutularak esaret rejiminin sarih bir şekilde tesbiti icabediyordu. Muhasematın sonunda esirlerin derhal serbest bırakılacakları prensibini de teyid etmek zarureti vardı. Nihayet esirlerin menfaatlerini koruyacak ve onlara ait nizamların iyi bir şekilde tatbikini sağlayacak organlara, hasım taraflar arasındaki siyasî münasebetlerden müstakil, bir istinahgâh temin etmek lâzımdı. Bu lüzum ve zaruretler son harbin meydana çıkardığı hususlardan ancak en esaslı olanıdır.

Onun için daha muhasemat sona ermeden Milletlerarası kızılhaç komitesi işi ele almış ve harp esirleri hakkında yeni bir sözleşme yapılması maksadiyle hazırlıklara başlamıştır. Başarı ile sona eren bu hazırlık çalışmaları neticesinde üçüncü Cenevre sözleşmesi meydana gelmiştir.

Sözleşmenin dördüncü maddesi harp esiri sayılacak kimseleri şöyle tesbit etmektedir:

Madde 4 —

A — Aşağıdaki kategorilerden birine mensup olup düşman eline düşmüş bulunanlar işbu sözleşmeye göre harp esiridirler:

1) Anlaşmazlıkta taraf bulunan devletin silâhlı kuvvetlerine mensup olanlar ve bu silâhlı kuvvetlere mensup milis ve gönüllüler,

2) Sair milisler ve gönüllü kıtalar üyeleri. Bunlara anlaşmazlıkta taraf bulunana mensup ve kendi arazilerinin (bu arazi işgal edilmiş olsa dahi) dahilinde veya haricinde faaliyette bulunan teşkilâtlanmış mukavemet hareketleri dahildir. Ancak bu milislerin veya gönüllülerin ve teşkilâtlanmış mukavemet hareketlerinin aşağıdaki şartları haiz bulunmaları gerekmektedir:

a) Başlarında madûnları hakkında mesuliyet yüklenecek bir şahsın bulunması;

b) Uzaktan tanınabilecek sabit bir belirtici işarete malik olmak;

c) Silâhları belirli bir şekilde taşımak;

d) Harekette bulunurken harp, kanun ve adatına uygun davranmak.

3) Kendilerini mevkuf bulunduran devletçe tanınmamış bir hükümete veya bir otoriteye tâbi olduklarını öne süren nizami ordu kuvvetleri üyeleri.

4) Refakatinde buldukları silâhlı kuvvetlerin iznini almış olmaları şartı ile askerlerin iyi durumu ile muvazzaf servislerin veya iş kıtalarının üyeleri, ordu müteahhitleri, harp muhabirleri, askerî tayyareler mürettebatının sivil üyeleri gibi doğrudan doğruya silâhlı kuvvetlere mensup olmamakla beraber onları takibeden şahıslar.

5) Anlaşmazlıkta taraf olanlara mensup ve devletler hukukunun sair hükümlerine tevfikân daha müsait bir muameleye mazhar olmayan, kaptan, klavuz, ve tayfaları da dahil olmak üzere deniz ticaret filosu mürettebatı ile, sivil havacılık mürettebatı.

6) Düşmanın yaklaşması üzerine nizami ordu halinde teşekkül etmeğe vakit kalmadan istilâ ordusu ile çarpışmak üzere kendiliğinden silâha müracaat eden işgal edilmemiş bir arazi ahalisi (bu silâhları belirli bir şekilde taşımaları harp kanun ve âdetlerine riayet etmeleri şartı ile.)

B — İşbu sözleşme ile harp esirlerine edilecek olan muameleden şu eşhas da istifade ederler:

1) İşgal edilmiş memleketin silâhlı kuvvetlerine halen mensup olan

veya eskiden mensubiyeti bulunan şahısları; bu mensubiyetten dolayı işgal eden devlet, muhasemat, işgali altında bulundurduğu arazisinin haricinde devam ettiği zaman onları serbest bırakmış olsa dahi, sonradan lüzumlu addettiği takdirde (enterne) edebilir. Ezcümle bu şahıslar hali harbde bulunan ve mensubu oldukları silâhlı kuvvetlere iltihak için teşebbüste bulunmuşlar ve bu teşebbüsleri muvaffak olamamışsa veyahut (enterne) edilecekleri hakkındaki ihtara kulak asmamışlar ise,

2) İşbu maddede sayılan kategorilerden birine ait olan ve tarafsız veya gayri muharip devletlerin arazilerine kabul etmiş oldukları ve devletlerarası hukuka tevfikan enterne etmekle mükellef buldukları şahıslar. (bu devletlerin onlara daha iyi muamele sağlamak hakkı mahfuz kalmak ve 8, 10, 15, 30 (5. fıkra), 58 - 67 (dahil), 92. 126 ıncı maddeler hükümleri ve muhasım taraflarla ilgili tarafsız veya gayri muharip taraf arasında diplomatik münasebetler varsa himaye edecek devlete taallük eden hükümler istisna edilmek şartı ile).

Bu maddeden anlaşıldığına göre sözleşme bir yenilik ihdas ederek muhasım tarafa mesup sair milislere ve gönüllü kıtaları âzasına ve kendi topraklarının - bu topraklar işgal edilmiş olsa dahi - içinde veya dışında faaliyette bulunan teşkilâtlanmış mukavemet hareketleri üyelerine de, sayılan şartlar dahilinde, harp esiri sıfatı tanımaktadır.

Sözleşmenin 13 üncü maddesine göre, harp esirlerine daima insanca muamele edilecektir. Bir harp esirinin ölümüne veya sıhhatinin tehlikeye düşmesine sebep olacak her gayri meşru hareket ve ihmâl memnu olup esiri elinde bulunduran devletin mesuliyetini gerektirir. Bilhassa hiç bir harp esiri tıbbi tedavi zaruretinin meşru kılmadığı ve esirin menfaatinin istilzam etmediği her hangi bir uzvi ameliyeye veya tıbbi ve ilmi tecrübeye mâruz bırakılmıyacaktır. Harp esirleri her zaman himaye edilecek, cebre, tehdide, hakarete ve halkın hasmane tecessüsüne karşı korunacaklardır. Haklarında zarar ile mukabele usulünün tatbiki memnudur.

Himaye bahsinde başka maddeler ile şu esaslar da vazedilmiş bulunmaktadır. Harp esirleri her zaman ve her halde şahıslarına, şereflerine hürmet edilmesi hakkını haizdirler. Kadınlar, cinslerine karşı borçlu bulunulan saygı dairesinde muamele görecekle ve erkeklere tanınan müsait muamelelerden faydalanacaklardır. Harp esirleri, esir edildikleri zaman haiz buldukları medenî hakları kullanmak selâhiyetini muhafaza ederler. Esiri elinde tutan devlet, bu selâhiyetin gerek kendi toprağında, gerek toprağı dışında kullanılmasını ancak esirlik halinin gerektirdiği nisbette tahdit edebilir. Harp esirleri, cins, derece, sıhhat, yaş

mesleki kabiliyet farklarının gerektirdiği rüçhanlı muamele dışında, ırk, milliyet, din, siyasi kanaat ve bunlara mümasil başka kriterler nazarı itibare alınmaksızın müsavi muameleye tâbi tutulacaklardır.

Sözleşme harp esirlerinin yakalandıktan sonra sorguya çekilmesi, kamplardaki hayat şartları, işçeleri, barındırmaları, emniyet altında bulundurulmaları, giydirilmeleri, sıhhatlarının korunması, tedavi edilmeleri, dini âyinlerini icra etmeleri, çalıştırılmaları, ücretleri, muhabe-releri, esir buldukları memleket otoriteleriyle münasebetleri, şikâyetle-ri, temsilcileri, cezalandırılmaları, esaretin sona ermesi konularında da vazah ve insanî hükümler taşımaktadır.

Silâhlar, atlar, askerî teçhizat ve vesaik müstesna olmak üzere harp esirinin şahsi istimaline mahsus bütün esya kendisine bırakılacaktır. Ma-deni başlık, gaz maskesi gibi şahsının korunmasına mahsus olarak ken-disine verilmiş bulunan esya da bunlar arasınau dahildir.

Harp esirlerinin çalıştırılması meselesinde esas kaideyi sözleşmenin ellinci maddesi teşkil etmektedir.

Bu maddeye göre, kampların idaresi, tanzimi işleri dışında harp esirleri ancak aşağıdaki kategorilere ait işlerde çalıştırılabilirler :

a) Ziraat,

b) İstihsal, maden ihracı ve mensucat sanayii (demir ve çelik, ma-kine, kimya sanayii, askerî mahiyette veya ciheti askeriyyeye tahsis edi-len inşaat ve nafia işleri müstesnadır).

c) Askerî mahiyette olmayan ulaştırma işleri.

d) Ticari ve artistik faaliyetler.

e) Ev hizmetleri.

f) Askerî mahiyette olmayan umumî hizmetler.

Bu hükümlere riayet olunmazsa harp esirleri şikâyet hakkını kul-lanırlar.

İsteği ile olmadığı takdirde, hiç bir harp esiri tehlikeli ve gayri sıh-hi mahiyette olan bir işde çalıştırılmaz. Çalışma, bir tazminat mukabi-linde cereyan eder.

Harp esirlerine ait sözleşmenin ayrıca beş eki vardır. Bunlardan biri yaralı ve hasta harp esirlerinin tarafsız memlekete gönderilmelerine veya doğrudan doğruya memleketlerine iade edilmelerine, ikincisi muh-telif sağhk komisyonlarının teşkil ve tanzimine, üçüncüsü harp esirle-rine yapılacak müşterek yardıma, dördüncüsü, esirlere verilecek kart ve vesikalara, beşincisi de esirlerin kendi memleketlerine yollayacakları paralara dairdir. Bunların gayesi, bu mevzularda hususî anlaşmalar bu-lunmadığı takdirde yapılacak muameleleri tâyin etmektir.

7 — Harp esnasında sivil eşhasın himyesine dair dördüncü Cenevre Sözleşmesi:

Bu sözleşme devletler hukukunun gelişmesi yolunda mühim bir merhale teşkil etmektedir. İnsan haysiyet ve şerefine, insan haklarının korunması bakımından, İnsan Hakları Cihanşümül Beyannamesi kadar ehemmiyeti vardır. Sözleşmenin ruhuna hâkim olan insanî düşünceler yeni olmamakla beraber, bunlar ilk defa bu vesika ile yazılı ve müsbet devletler hukuku sahasına geçmiş bulunmaktadır.

1864 tarihli birinci Cenevre sözleşmesi ancak "askerler" den bahsediyordu. Çünkü o tarihlerde siviller harp dışında kalmakta idiler. 1907 tarihli dördüncü Lahey sözleşmesine ekli harp kanun ve adetlerine dair nizamname de sivillerin himyesine dair esash hükümler ihtiva etmekte idi. Ancak, askerî işgal halinde, insan ve aile haklarına, fertlerin hayatlarına, hususi mülkiyete, dini kanaatler ve âyinlere hürmet gösterilmesi, yağmanın kesin olarak yasak edilmesi, ferdi fiiller dolayısıyla ahali aleyhine kollektif malî veya sair hiç bir ceza hüküm olunamaması şeklinde basit bazı kaideler bu nizamnamede yer almıştı.

Harp tekniğinde vukubulan yeni terakkiler, harbin gerek mahiyetini, gerekse sahasını çok genişletmiş olduğundan artık sivillerin de askerler kadar, ve hattâ belki de daha ziyade harp tehlikelerine mâruz buldukları keyfiyeti ve bilhassa son cihan harbinde muhakemesiz ve kitle halinde yapılan sürgünler, feci şartlar altında kamplara sevk edilmeleri, onların daha esash bir himayeye kavuşturulmasını zaruri kılmakta idi. 1929 da birinci Cenevre sözleşmesini gözden geçiren ve harp esirleri hakkındaki sözleşmeyi tesbit eden diplomatik konferans "bir muhasım taraf topraklarında veya onun tarafından işgal edilmiş arazide bulunan düşman tebaası sivillerin durum ve himyesine dair milletlerarası bir sözleşme akdi için esash etüdlere girilmesi" temennisile iktifa etmişti. Milletlerarası kızılhaç komitesi ve kızılhaç konferansları, bu temenniyeye uyarak mevzu üzerinde çalışmışlar ve meselenin 1949 Cenevre diplomatik konferansında hallini mümkün kılacak surette hazırlıkları tamamlamışlardır.

Cenevre diplomatik konferansı 1907 dördüncü Lahey sözleşmesini tadil için toplanmış olduğundan sivil şahısların harp esnasında himyesine dair konferansa kabul edilen sözleşme, Lahey sözleşmesini ilga etmemektedir. Yalnız bu sözleşmenin sivil ahaliye ait hükümlerini genişletmekte ve tamamlamaktadır. Yeni sözleşme 159 madde ve üç ekten mürekkeptir.

Sözleşme hükümlerinden istifade edecek şahıslar, dördüncü maddede şöyle tesbit olunmuştur.

Madde 4 — (Himaye edilen eşhasın tarifi):

Bir anlaşmazlık veya işgal vukuunda anlaşmazlıkta taraf bulunan veya işgal etmiş olanın tebaası olmamakla beraber her hangi bir anda ve ne suretle olursa olsun emri altında bulunan şahıslar sözleşme tarafından himaye edilirler.

Sözleşme ile bağlı olmayan bir devlet tebaası onun tarafından himaye edilmezler.

Muharip bir devletin arazisi üzerinde bulunan tarafsız devlet tebaaları ve (co-bélligérent) (ortak muharip) bir devletin tebaaları, mensup oldukları devlet, hükmü altında buldukları devlet ile normal diplomatik temsile malik olduğu müddetçe himaye görecektir eşhas olarak addedilmeyeceklerdir.

Mamafih 11. kısım hükümleri 13. maddede tarif edilen şekilde daha geniş bir tatbik sahasına maliktirler. Kara ordularındaki yaralı ve hastaların durumlarının islâhı için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi veya denizdeki yaralı hasta ve kazazedelerin durumlarının islâhı için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmesi veya harp esirlerine yapılacak muamele hakkındaki 12 Ağustos 1949 Cenevre sözleşmesi tarafından himaye edilen şahıslar işbu sözleşmenin anlamınca himaye görmeleri gereken şahıslar meyanında addolunmayacaklardır.

Sözleşme bilhassa şu hususları yasak etmektedir:

a) İnsanın hayatına ve bedeni bütünlüğüne edilecek tecavüzler, ezimle işkenceler, ezalar, vahşice muameleler.

b) Rehine alınması.

c) Sürmeler.

d) Şahısların haysiyetine vukubulacak tecavüzler, ezimle utandırıcı ve küçük düşürücü muameleler ve ırk, renk, milliyet, din veya iman, cins, doğuş veya servet farklarına istinat eden ayırıcı muameleler.

e) Medenî milletlerce elzem telâkki olunan adli garantileri haiz, nizamına tevfiikan kurulmuş bir mahkeme tarafından önceden muhakeme edilmeden hükmedilen cezalar ve icra edilen kararlar...

Sözleşmenin birinci kısmı umumî hükümlere tahsis olunmuştur.

II. Kısım (Madde 13 - 26) Ahalinin harbin bazı tesirlerine karşı umumî himayesine dairdir. Bu himaye 4. madde ile tesbit edilmiş sınırları aşmakta ve ahalinin umumuna şâmil olmaktadır. Yani yalnız "himaye edilen şahıslar değil fakat himayeyi talep edemeyecek şahıslara

ve ezümle ihtilâfta taraf bulunan veya işgal edilmiş devletin tebaası olup onun hükmü altında bulunan şahıslara da şâildir.

Sağlık ve emniyet mahal ve bölgeleri ve tarafsız kılınmış sahalar (m. 14, 15) sivil hastanelerin himayesi (madde 18), çocuklar lehine alınacak tedbirler (m. 24), ailelere ait haberlerin alınıp verilmesi (m. 25) hususlarında da durum aynıdır.

Bütün bu hallerde tamamen umumî mahiyette tedbirler bahis mevzuu olup hiç bir fark gözetme ne mümkün ne de meşru olacaktır.

III. Kısım (M. 27 - 141) Himaye gören eşhasa ve onlara yapılacak muameleye dair olan hükümleri saymakta ve sözleşmenin tatbikatına müteallik kaidelerin bütünü ihtiva etmektedir.

Burada ihtilâfta taraf bulunan bir devletin arazisindeki yabancıların durumları ile işgal edilmiş araziler ahalisinin durumu arasında bir tefrik yapılmaktadır. Beş bölüme ayrılmıştır:

I. Bölüm iki cins eşhasa müşterek olan hükümlerden bahsetmektedir:

Devletin ve memurlarının mütekabil mesuliyetleri (m. 29), himaye eden devletlere veya yardım teşkillerine müracaat (m. 30) bedeni işkencelerin yasak edilmesi (m. 32) kollektif cezanın, terörizmin, yağmanın, zararlı mukabelenin yasak edilmesi (m. 33) rehine almanın yasak edilmesi (m. 34).

II. Bölüm ihtilâfta taraf olan bir devletin arazisi üzerinde bulunan yabancıları ilgilendirmektedir. Araziyi terk etme hakkı (m. 35) enterne edildiği takdirde teminat (m. 41) mülteciler (m. 44).

III. Bölüm işgal edilmiş arazide tatbik olunacak rejime aittir: Hakların dokunulmazlığı (m. 47), sürmeler, yer değiştirmeler, tahliyeler (m. 49) çocuklar (m. 50), çalışma (m. 51), işe (m. 55), hıfzıssıhha ve amme sıhhati (m. 56), dini yardım (m. 58), yardımlar (m. 59 - 63), ceza hukuğu (m. 64 - 75), mevkufiyet rejimi (m. 76).

IV. Bölüm enterne edilmeğe dairdir. Mevzuu harp esirleri dolayısıyla kabul olunmuş hükümlere kıyasla halleden bu bölüm 12 kesime ayrılmıştır: Kesim I: Umumî hükümler; kesim II: enterne edilecek mahal; III: işe ve ibate; IV: Hıfzıssıhha ve tıbbî yardım; V: din, fikrî ve bedeni faaliyet; VI: şahsî mülkiyet ve malî gelirler; VII: idare ve disiplin;

VIII: Hariç ile münasebet; IX: Cezai hükümler; X: enterne edilmiş şahısların yerlerinin değiştirilmesi; XI: vefat; XII: serbest bırakılma, vatana gönderilme, tarafsız memlekette misafir edilme.

V. Bölüm istihbarat büro ve ajansına hasredilmiştir. Bu büroların işleyişi harp esirleri merkez ajansının işleyişi gibi olacaktır. Sözleşme-

nin VI. kısmı (m. 142 - 159) sözleşmenin icrasından bahsetmektedir. Birinci kısım (Umumî hükümler) ezcümle sözleşmeye vukubulacak ihlâllere tatbik edilecek cezalardan bahsetmektedir ki yukarıda sözü geçmişti. Son olarak 1949 diplomatik Konferansın Cenevre sözleşmeleri do'rusıyla fakat onların kadrosu dışında olmak üzere onbir (karar) almış olduğunu da tebarüz ettirmek lâzımdır.

8 — Cenevre sözleşmelerine riayet meselesi:

Asker veya sivil olsun, harp felâketlerine maruz kalan insanların himayesine, maddî ve manevî ıztıraplarının hafifletilmesine dair mühim hükümleri ihtiva eden bu yeni Cenevre sözleşmeleri müsbet devletler hukuku sahasında atılmış en yeni ve ileri adımların birer ifadesidirler. Devletlerarası hayatta harbin yalnız hukuken değil, filen de ortadan kaldırılması imkânı elde edilinceye kadar, insanlığın bu sözleşmeler prensiplerine ve onların tatbikini sağlayacak Enternasyonal taahhütlere şiddetle ihtiyacı bulunduğu gerçek bir vakt idi. Birleşmiş Milletler teşkilâtı rejimi altında bile, meşrû müdafaa harbi ile teşkilâtın tecavüzü önleme veya defetme harbi derpiş edilmiş olduğuna göre harp henüz filen de zuhuru imkânsız bir hale sokulmuş değildir... Nitekim Kore harbi bu durumun fiili bir ispatını teşkil etmektedir.

Harp önlenemeyince, onun günden güne artan tahribatını bir dereceye kadar azaltmaya çalışmak insanlık için başlıca bir gayedir. Korede askerî hareketler genişledikçe, harp esirlerinin Kuzey Koreliler tarafından kurşuna dizildikleri veya gayri insanî muamelelere maruz tutuldukları yolunda haberler gelmeye başlamıştı. Dünya umumî efkârını heyecana düşüren bu haberler üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri gerek Kuzey Kore, ve gerek Güney Kore hükümetlerine birer telgraf çekerek Cenevre Sözleşmelerine riayet etmelerini ve Milletlerarası Kızılhaç servislerini kabul eylemelerini rica etti. Güney Kore Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı verdiği cevapta, hükümetinin 6 Temmuz 1950 de Cenevre sözleşmelerine iltihak ettiğini ve silâhlı kuvvetlerinin bunlara sıkı bir surette bağlı kaldığını ve Kızılhaç servislerinin kullanılması hususunda gereken tedbirlerin alındığını bildirdi.

Kuzey Kore Dışişleri Bakanı da 13 Ağustos 1950 de verdiği cevapta "Kore Halk Cumhuriyeti ordusunun harp esirlerine müteallik Cenevre sözleşmeleri ile tesis edilmiş olan prensiplere sıkı bir surette bağlı bulunduğunu" beyan etti.

Hiç şüphesiz ideal teşkil eden gaye, bu sözleşmelerin harbin çıkması suretiyle tatbik zemini bulmamalarıdır. Harp çıktığı zaman da bu sözleşmelere muharipler gereği gibi riayet edecekler midir? Zaten taah-

hütlerine sadık kalmıyarak kuvvete başvuran mütecaviz bir devlet, Cenevre sözleşmelerini kendi işine elverdiği nisbette ihlâle kalkışmıyacak mıdır? Bu da davanın başka bir cephesidir. Bununla beraber Devletler Hukukunun bugünkü durumunda tecavüz harbinin, andlaşmalara riayetsizliğin birer suç teşkil etmesi, ve dünya amme efkârı ve vicdanının bu suçların cezalandırılmasını istemesi ve haklı görmesi, mütecaviz bir devleti dahi hareketlerini frenlemeye icbar edecek bir müeyyide mahiyetindedir. Kaldı ki Kore harbinde görüldüğü veçhile Birleşmiş Milletler, mütecavize karşı toplu bir şekilde harekete geçtikleri takdirde, gerek tecavüz fiilinin ve gerek Cenevre sözleşmelerine riayetsizliğin hesabını görmek, ve suçluları cezalandırmak daha kolay olacaktır.